

**ХАМИДУЛЛА НУРМАТОВ, НАДИМ НОРХУЖАЕВ,
ШЭРИП ЖАНАЙДАРОВ**

МУЗЫКА

**Жалпы орта білім беретін мектептердің
2-сыныбына арналған оқулық**

Қайта өңделген 7-басылымы

*Ўзбекстан Республикасы Халыққа білім беру
министрлігі баспаға ұсынған*

Ғафур Ғұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі
Ташкент—2018

УЎК 372.878(075)
КБК 85.31
Ж 26

АВТОРЛАР:
Х.НУРМАТОВ, Н.НАРҚОЖАЕВ, Ш.ЖАНАЙДАРОВ

П і к і р ж а з ғ а н д а р :

1. **Гүлчехра Уалиева** – Низами атындағы ТМПУ жанындағы ТҚХББ ... “Қолданбалы пәндер және мектептен тыс білім беру әдістемесі” кафедрасының аға оқытушысы;

2. **Рано Худоярова** – Ташкент қаласы Сіргелі ауданындағы №277 жалпы білім беретін мектептің музыка мәдениеті пәні оқытушысы;

3. **У. Мырзахмедов** – Ташкент облысы Бостандық ауданындағы №2 жалпы білім беретін мектептің музыка мәдениеті пәні оқытушысы.

***Республикалық мақсатты кітап
қорының қаржылары есебінен басылды***

Х.Нурматов, Н.Нарқожаев, Ш. Жанайдаров

Музыка: 2-сыныпқа арналған оқулық. Қайта өңделген 7-басылымы. – Т.: Фафур Ғұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі. Ташкент—2018, – 72 б.

1.1 Авторлар тобы.

УЎК 72.878(075)
КБК 85.31

ISBN 978-9943-5290-5-2

© **Х.Нурматов, Н.Нарқожаев,
Ш.Жанайдаров**
© **Фафур Ғұлам атындағы
баспаполиграфия шығармашылық
үйі, 2018**

ОТАНЫМЫЗДЫ МАДАҚТАЙМЫЗ

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТИК ӘНҰРАНЫ

Сөзін жазған *Абдулла Арипов*

Әнін жазған *Мутал (Мутаваккил) Бурханов*

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

N a q a r o t:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

N a q a r o t:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

МУЗЫКА БӨЛМЕСИ

ЭН АЙТУ ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Эн айтқанда денені тік, түзу ұстап, еркін тұру керек.
2. Энді жұмсақ, жай және айқайламай мәнерлеп айт. Өлеңнің сөздерін анық, түсінікті етіп орында.
3. Эндегі екпінді буындарды созыңқырап айт.
4. Тынысыңды үнемдеп, өлең сөздерін соңына дейін жеткізіп орында.
5. Хорда эн айтқанда, жолдастарыңмен қосылып айт.
6. Энді орындау кезінде энсабағы мұғалімінің қол қимылына қарап ескертпелерін бұлжытпай орында.
7. Энді айтудан бұрын өлең мазмұнын жақсы түсініп ал.

Эн шырқаймыз

VATANJONIM – VATANIM

Сөзін жазған П. Мумин

Әнін жазған Д. Омонуллаева

Орташа жылдам

Va - tan - jo - nim - Va - ta - nim, ko' - zim quv - nab

ko' r - ga - nim. Is - tiq - lol - dan

kul - ga - nim, O'z - be - kis - ton - gul - sha - nim!

Vatanjonim – Vatanim,
 Ko'zim quvnab ko'rganim.
 Istiqloldan kulganim,
 O'zbekiston – gulshanim!

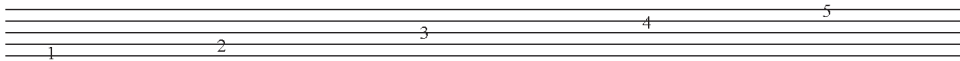
Bahra olib bag'ringdan,
 Ulg'ayaman mehringdan.
 Vatanjonim – Vatanim,
 O'zbekiston – gulshanim.

ҚАЙТАЛАУ

НОТА ЖОЛЫ. НОТАЛАРДЫҢ ЖАЗЫЛУЫ МЕН АТАЛУЫ

Музыкалық дыбыстар нотамен жазылады. Ноталар жазылатын бес сызық **НОТА ЖОЛЫ** деп аталады.

Нота жолының басына **СКРИПКА КІЛТІ** қойылады.

СКРИПКА КІЛТІ нота жолының екінші сызығына оралып тұратындықтан, бұл сызықта жазылатын нота да **СОЛЬ НОТАСЫ** деп аталады.

СОЛЬ НОТАСЫ

Музыкада жеті нота бар, олар нота жолының бес сызығына орналасады да, төмендегідей аталады:

ДО РЕ МИ ФА СОЛЬ ЛЯ СИ

МУЗЫКА БІЗДІҢ ӨМІРІМІЗДЕ

Тыңдаймыз және музыканың
сүйемелдеуімен орындаймыз

USMONIYA

(Марш әуенімен екпіндете орындалады)

Өзбек халық күйі

Марш екпінімен

ҚАЙТАЛАУ

ҚАНДАЙ ДЫБЫСТАРДЫ БІЛЕСІҢ?

Жаңғырық дыбыстар

Музыкалық дыбыстар

Қандай дыбыстар жаңғырық дыбыстар деп аталады?

Қандай дыбыстарды музыкалық дыбыстар дейміз?

ЖЕКЕ ОРЫНДАУШЫ (СОЛИСТ)

Жеке музыкалық аспапта ойнаушыны
ЖЕКЕ ОРЫНДАУШЫ (солист) деп атайды.

**Жеке орындалатын
музыка тыңдаймыз**

QASHQARCHA

Өзбектің халық күйі

Жылдам

mf

f (p)

Ән үйреніңдер

АНАДАЙ АСЫЛ МЕКТЕБІМ

Сөзін жазған *М. Хакімжанова*

Әнін жазған *И. Нүсіпбаев*

Асықпай

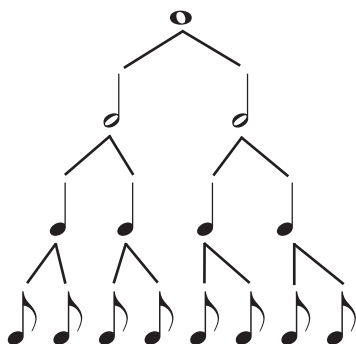
mf

1. А- на- дай а- сыл мек- те- бім, құ- ша- ғы нұр- лы
 7 көк- те- мім. Ө- мір- дің ат- тап өт - ке - лін,
 13 соңы
 қой- ның- да ө- сіп көк- те- дім. // күн.

2. Бағыңда құстай сайрадым,
 Қырыңда гүлдей жайнадым.
 Сәулетті, дарқан бесігім,
 Тербеліп жүрмін осы күн.

НОТАЛАРДЫҢ БӨЛІНУІ

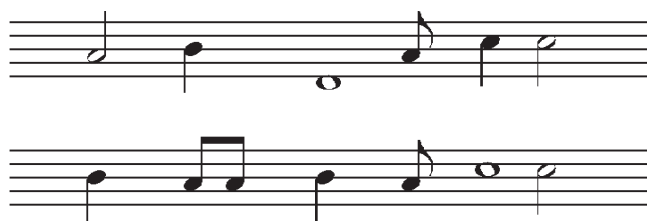
Ноталар түрлі созылымда болады. Олар бір-бірінен ұзын-қысқалығымен ерекшеленеді.

Бүтін нота Жарты нота
бүтін алмаға тең. жарты алмаға тең.

Ноталар қандай созылымда екендігін өз бетіңмен анықта.

ДУЭТ

Екі музыкалық аспапта қосылып орындалатын музыканы ДУЭТ деп атайды.

Музыка тыңдаймыз

SANAM UFORISI

Өзбектің халық күйі

Ойнақы

Ән шырқаймыз

АЛША

Сөзін жазған Т.Шопашев

Әнін жазған Б.Ерзакович

Ойнақы

mf

1. Күн-нің жо-лы ұ- за-рып, жаз кепжет-ті аң-са-ған.

Меруерт-тей қы-за-рып, ал-ша піс-ті сам са ған.

Күннің жолы ұзарып,
Жаз кеп жетті аңсаған.
Меруерттей қызарып,
Алша пісті самсаған.

Бақшадағы бағымда,
Аңыздай тұр алшалар.
Жете алмаймын санына,
Бір ағашта қанша бар?

НОТА ЖОЛЫНДА ОРНАЛАСҚАН НОТАЛАР

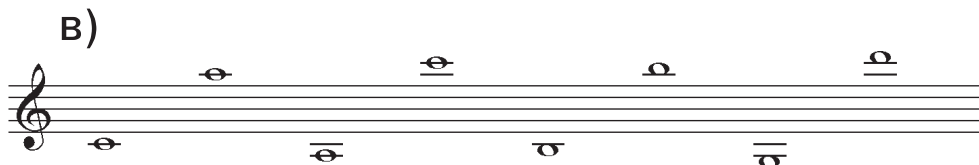
Ноталар түрлі әдістермен жазылады:

а) сызықтар үстіне орналасқан ноталар;

ә) сызықтар арасына орналасқан ноталар;

б) сызықтар астына және үстіне орналасқан ноталар;

в) қосымша сызықтарға, қосымша сызықтардың үстіне және астына орналасқан ноталар.

БІЗ МУЗЫКАНЫ СҮЙЕМІЗ ДОС БОЛАЙЫҚ БӘРІМІЗ

Сөзін жазған *Х.Талғаров*

Әнін жазған *И.Нүсіпбаев*

Орташа екпінмен

Әр қа-шан дос бірге-міз, А- жы-ра-мас ір-ге-міз. Іл-ге-рі жү- рің-дер. Дос-тық жы-рын біліңдер. Ту-ғып ұстап бірлікті, Ең- бек- ті сүй- ің- дер. Дос бо-лай-ық бә- рі - -міз Жа- ра- сып тұр ә- ні- міз. Ты- ныш- тық-ты сақ-тай- мыз Ат- сын кү- ліп та- ңы- мыз.

Қ а й ы р м а с ы:

Дос болайық бәріміз,
Жарасып тұр әніміз.
Тыныштықты сақтаймыз,
Атсын күліп таңымыз.

Қайраттанып қарышта,
Озып шыққын жарыста.
Батыл бас та, жас ұлан,
Самға биік алысқа –
Жұлдыздарға, ғарышқа.

Ән шырқаймыз

ОН САУСАҚ

Сөзін жазған Ш. Смаханұлы

Әнін жазған М. Ыбыраев

Орташа жылдам

Төрт тү-лікті төлде-тіп, күрпілдетіп мал сау-сақ,

сүт бұ-ла-ғын сел-де-тіп а-ғы-за-ды он саусақ шаршы топпен

жал-ға-сып күм-бір-ле-тіп күй сал-сақ он пернені дәл ба-сып

ой- нақ-та-ған он сау-сақ.

он сау-сақ.

Көкте бұлтпен таласқан,
Он бес қабат үй салсақ.
Көк кірпішін қаласқан
Тегеурінді он саусақ.
Алма, жүзім, өрікті
Майыстырып он саусақ.
Аулымызды көрікті
Етіпті де он саусақ.

БҰЛАР КІМДЕР?

СУРАҚТАР МЕН ТАПСЫРМАЛАР

1. Ўзбекстан Республикасының Мемлекеттік әнұранының әнін кім жазған?
2. Әнұранды қай күйде тыңдау керек?
3. Ән айтқанда қандай ережелерді есте сақтау керек?
4. Қандай дыбыстарды білесің?
5. «Vatanjonim – Vatanim» әнінің мазмұны нені сипаттайды?
6. Жеке орындаушы (солист) дегеніміз кім?
7. Дуэт дегеніміз не?
8. Ноталардың аттарын атап бер.
9. Ноталардың созымдылығы мен бөлінуі туралы айтып бер.
10. Саған қандай әндер мен күйлер көбірек ұнайды?

ЭНШІЛЕР АНСАМБЛІ

Музыкалық шығарманы екі немесе одан да көбірек әншілердің бірігіп орындауын ЭНШІЛЕР АНСАМБЛІ деп атайды.

FARG‘ONACHA

Өзбектің халық күйі

Орташа жылдам

Кенен Әзірбаев —
Қазақстанның Жамбыл об-
лысында 1884 жылы дү-
ниеге келді. Оның анасы
Ұлдар үлкен әнші, ақын
болған. Кенен 11 жа-
сында қолына домбыра
алып, ән шығарған. Оның
«Бозторғай», «Көкшолақ»
әндері бүкіл қазақ хал-
қына әйгілі.

КӨКШОЛАҚ

К.Әзірбаев

Бір қалыпты, салмақты

4

Мін-ге- нiм ас-тым-да-ғы Көкшолақты, Әй!

7

И- и- и- и. Жалы жоқ, құйрығы жоқ, шоп-

10

шо-лақ-ты, Ә- и- и- и-

14

и. О-лай жүр-ші, Көк-шо-лақ, Бы-лай жүр-ші

Көк- шо- лақ, Қыз- дар мін- ген бай- тал- ды.

НОТАЛАРДЫҢ ҰЗАҚТЫҒЫН САНАУ АРҚЫЛЫ ҮЙРЕНЕМІЗ

Музыка дыбыстарының бірі — созылып, ұзақ айтылса, бірі — қысқа айтылады. Дыбыстардың әр түрлі болып келуін **ноталардың ұзақтығы** дейді.

Ең ұзақ нотаны **бүтін нота** деп атайды.

○ — Бүтін нота төрт ширек нотаға бөлінеді. 1-еу, 2-еу, 3-еу, 4-еу.

♪ — Жарты нота — бүтін нотаның тең жартысы. 1-еу, 2-еу.

♩ — Төрттік (ширек) нота. Бұл — бүтін нотаның төрттен бір бөлігі. 1-еу.

♫ — Сегіздік нота. Бұл — бүтін нотаның сегізден бір бөлігі, екі нота 1-еу.

НОТАЛАРДЫҢ АТЫ МЕН ҰЗАҚТЫҒЫН ӨЗІМІЗ АНЫҚТАЙМЫЗ ЖӘНЕ САНАЙМЫЗ

МУЗЫКАНТТАР АНСАМБЛИ

Музыка тыңдаймыз

НОРИМ-НОРИМ

Ўзбек халық күйі

Орташа екпінмен

Гауһар біздің тіл алғыш

Сөзін жазған М.Әлімбаев

Әнін жазған Ә.Бейсеуов

Жылдам

mf

А- я май-ды қол- ұ-шын кел-с(е) ақ болды ша-ма-сы

Мадақтайды сол- ү- шін ыл-ғи д(а) оның мамасы.

Қайырмасы:

Гауһар біздің тіл ал- ғыш ес- ти-ті- ні мың ал- ғыс

ес- ти- ті- ні мың ал- ғыс ес- ти- ті- ні

вольта

мың ал- ғыс

Қызығады көзіміз
Қуанып-ақ тұрамыз.
Ал, Гауһардың өзін біз
Үш күн жуындырамыз.

Қ а й ы р м а с ы :

Гауһар біздің тіл алғыш
Еститіні мың алғыс!

ТАПСЫРМА МУЗЫКАЛЫҚ АСПАПТАРДЫ АЙЫРА БІЛ

БАЛАЛАР АНСАМБЛИ

Суреттерде көрсетілген жеке орындаушыны (солист), түрлі аспаптарда күй тартушыларды, әншілер және балалар ансамбльдерін өз бетіңше анықта.

Ән тыңдаймыз

АЯЗ АТА

Сөзін жазған Т. Молдағалиев Әнін жазған Ж. Еңсепов

Асықпай

А- яз а-та ақ са-қал-ды, ақ та-яқ-ты паң а-та, а-сыпө-тіп

Қайырмасы

асқар тауды Жеттің бізге таң а-та Бә-рі-міз-де әсем әнбіз,

шат-тық күй- міз бә- рі- міз. А- лыс жер- ден

кел-сең жал-ғыз кө- бе- йе- міз ә- лі біз.

Аяз ата ақ сақалды,
Ақ таяқты паң ата.
Асыпөтіпасқар тауды,
Жеттің бізге таң ата.

Қ а й ы р м а с ы :

Бәріміз де әсем
әнбіз,
Шаттық күйміз
бәріміз.

Алыс жолдан келсең
жалғыз,
Көбейеміз әлі біз.

Алыс-алыс жерден
келдің,
Отыра ғой, деміңді ал.
Өңкей бала төңірегің,
Бізбен бірге әнге сал.

Қ а й ы р м а с ы :

Әлі-ақ күліп мәз
боларсың,
Қане, қане, төрлет, ата,
Сыйлығыңды озған
алсын,
Озбағанға берме, ата!
Қ а й ы р м а с ы.

Ән айтамыз

ШЫРША ЖЫРЫ

Сөзін жазған Ә.Дүйсенбиев

Әнін жазған Л.
Хамиди

Ойнақы

Ап- пақ, ап- пақ, жа- па- лақ-тап, қар жа- уа- ды
тын- бас- тан Қа-лың ор-ман, қар жа- мыл-ған,
мау- жы- рай-ды түн- г(i) ас- пан // жыл.

Кең пейілді, мол мейірлі
Сағынышпен табысқан.
О, алақай! Аяз атай
Келе жатыр алыстан.

Кел, билейік, үйренейік,
Ол келгенше жаңа жыр!
Құтты болсын, құтты болсы
Құтты болсын, Жаңа жыл!

НОТАМЕН ЭН АЙТАМИЗ

Бек-болат

Шер-болат

Аман-келді

Ел-аман

Құр-ман-ғазы

Құр-ман-ғали

Бар- лы- ғы- мыз дос

СУРАҚТАР

1. Жеке орындаушы дегенді қалай түсінесің?
2. Музыкалық аспаптар ансамблі қандай болады?
3. Әншілер ансамблі қандай болады?
4. Екі сегіздік нота неше ширек нотаға тең?
5. Екінші тоқсанда үйренген қайсы әндер саған көбірек ұнады?

КҮЙ ТУРАЛЫ ТҮСІНІК

Күй — қазақтың ежелден келе жатқан музыкалық аспапта ойналатын жанры. Күйдің ән сияқты сөзі болмағанымен, белгілі бір тақырыбы, мазмұны бар. Сондықтан күйді тыңдар алдында оның мазмұнына зейін сал. Әнді орындайтын адамды **әнші** десе, күйді орындайтын музыкантты **күйші** дейді.

Қазақтың музыка тарихында өшпес орны бар ұлы күйші, сазгер – Құрманғазының күйлері тақырыбы, көркемдігі жағынан ерекше көзге түседі және қазіргі заманымыздың күй жанрының төрінен ерекше орын алады.

Ұлы сазгердің алғашқы музыкалық шығармаларына «Серпер», «Ақсақ киік» сияқты күйлері жатады.

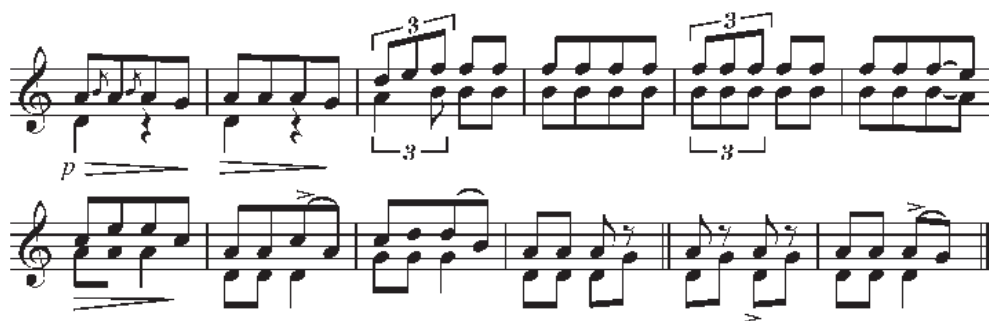
Күй тыңдаймыз

АҚСАҚ КИІК

Құрманғазының күйі

Асықпай, нақпа-нақ

СЕРПЕР

Құрманғазының күйі

Жігерлі

Сен білетін өлеңдердегі сияқты әндерде де күшті, яғни екпін белгісі бар дыбыстар болады. Нота жолына жазылған осы екпін белгісі бар дыбыстардың алдынан түзу сызық жүргізіледі, ол ТАКТ СЫЗЫҒЫ деп аталады.

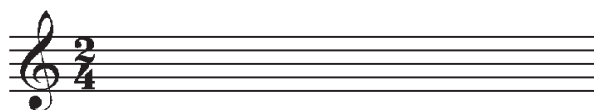

Екі екпінді дыбыс аралығындағы күй бөлігі ТАКТ деп аталады.

ТАКТИЛЕР екі ширекке тең әр түрлі созылымдағы ноталардан құралады. Мұндай тактілер бір-екі деп саналады.

Ал такт өлшемін білдіретін сандар кілттен соң жазылады:

МЫНА ТӨМЕНДЕГІ САЗГЕРЛЕРДІҢ АТТАРЫН АТА

Бұл сазгерлердің қандай музыкаларын
білесің?

Бұл сазгерлердің қайсысы балаларға
арналған музыка жазған?

НОТАЛАРДЫ САНАУДЫ ҮЙРЕНЕМИЗ

Жазылған жаттығуды ең әуелі «бак-бум» сөзін дауыстап айтып, содан кейін стол шетіне саусақтармен шертіп айтамыз:

Ба-ка бак ба-ка бак ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак

ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак ба-ка ба-ка бум

Ба-ка бак ба-ка бак ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак

ба-ка ба-ка бум бак ба-ка бак бак ба-ка ба-ка бум

Шермат Ярматов шығармашылығы
(1939)

Өзбекстан халық әртісі, балалардың сүйікті сазгері Шермат Ярматов көп жылдардан бері жас әнсүйерлерге өнер сырларын үйретіп келе жатыр. Ұстаздың өз бастауымен ұйымдастырылған және жетекшілік етіп отырған балалардың «Бұлбұлша» хоры тек республикамызда ғана емес, сондай-ақ көптеген шет мемлекеттерде де өзбек балаларының әншілік өнерін насихаттап келеді.

Ол «Oymomajon rom bo'ldi», «G'ildiragim», «Sog'lom avlod qo'shig'i» секілді ондаған балалар әндерін шығарған.

Эн шырқаймыз

SOG'LOM AVLOD QO'SHIG'I

Сөзін жазған *С. Барноев*

Әнін жазған *Ш. Ярмагов*

Орташа жылдам

Qu- yosh bo'l -sin, oy bo'l- sin, O'z-be- kis- ton
boy bo'l- sin. Men- ga at- las, u- kam- ga
gi- jing- la- gan toy bo'l- sin. Men- ga at- las,
u- kam- ga gi- jing- la- gan toy bo'l- sin.
Da- dam yuz- ga kir- sin- lar, a- yam yuz- ga
kir- sin- lar, hey. Biz- lar yuz- ga kir- gan- da
yo- ni- miz -da yur- sin- lar. Biz- lar yuz- ga
kir- gan- da yo- ni- miz- da yur- sin - lar.

O'saversin bo'yimiz,
Tenglik – orzu-o'yimiz.
Bu dunyoda bor
bo'lsin
O'zbekiston – uyimiz.

N a q a r o t:
Dadam yuzga kirsinar,
Ayam yuzga kirsinar,
Bizlar yuzga kirkanda
Yonimizda yursinlar.

Эн тыңдаймыз

ФИЛДИРАГИМ

Сөзі Т. Барноевтікі

Әні Ш.Ярматовтікі

Жылдам екпінмен

G'il - di - ra - gim, g'il - di - ra - gim,

tez - roq - tez - roq pil - di - ra - gin.

lk - ka - la - miz o'y - nab o'y - nab

yu - gu - ray - lik yo'l - ka bo'y - lab,

lk - ka - la - miz o'y - nab o'y - nab

yu - gu - ray - lik yo'l - ka bo'y - lab,

g'il - di - ra - gim, g'il - di - ra - gim,

tez - roq - tez - roq pil - di - ra - gin.

ҚАЙТАЛАУ БЕЛГІСІ ТУРАЛЫ ҰҒЫМ

GULBANOR

Ўзбек халық күйі

Орташа жылдам

АҚ ӘЖЕМ

Сөзін жазған О. Әубәкіров

Әнін жазған К. Қуатбаев

Әндете

Ө- зің ме- ні ө- сір- ген, Ай-на-лай-ын ақ ө- жем.

Тен- тек бол- сам ке- шір- ген

Шөл- де- дің бе, ай, да- на ө- жем?

Шай қайнатып келейін,
Шекер салып, жан әжем.
Өзім құйып берейін,
Балдай тәтті, бал әжем.

«Ақ әжем» әнінде көз алдыңа немересімен бірге жүрген әжені елестетесің. «Аман бол, шешем, аман бол» күйінде баласын қимай тұрған ананың тұлғасы (бейнесі) беріледі.

Осындай түрлі бейнелердің музыкалық дыбыстар арқылы жасалуы музыка тілінде **музыкалық бейне** деп аталады.

Эннің немесе музыкалық шығарманың кез келген бір бөлігін екі рет қайталап орындау қажет болса, қайталау (реприза) таңбасы пайдаланылады.

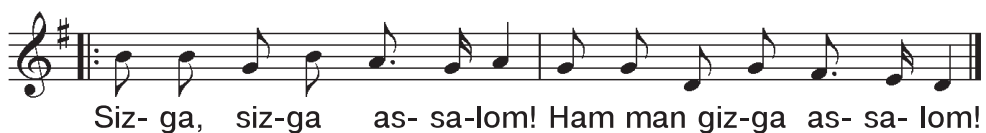
Төмендегі әнді үйрену арқылы қайталау таңбасын тиянақты меңгеріп аласың:

UXLAB TURDIM

Сөзін жазған *И. Муслим*

Әнін жазған *Ф. Назаров*

Асықпай

Yumshoq yostiq,

O'z vaqtida

Issiq ko'rupa,

Uyg'onishga

Rohat, rohat.

Qildim odat.

N a q a r o t:

Sizga, sizga assalom!

Hammangizga assalom!

ТОНИКА ТУРАЛЫ ҰҒЫМ

Күй тыңдаймыз

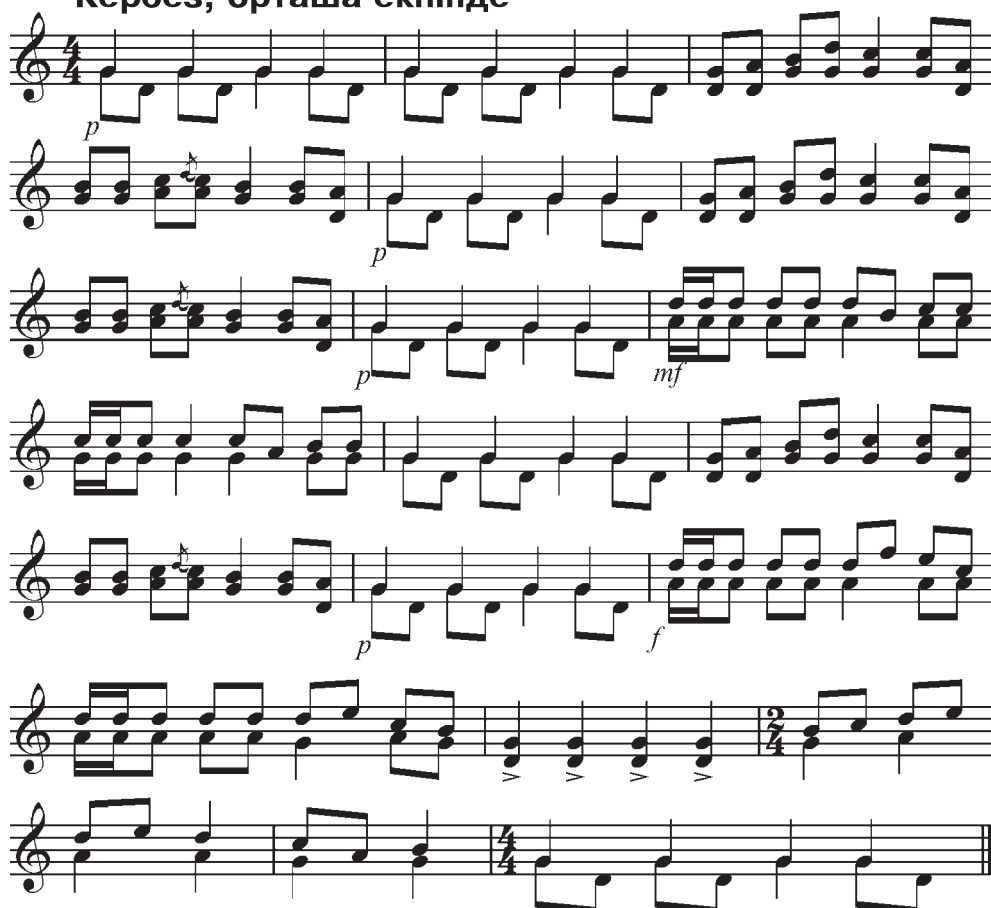

ҚОСАЛҚА

(II түрінен үзінді)

Дәулеткерейдің күйі

Кербез, орташа екпінде

Дәулеткерейдің «Қосалқа» күйі табиғаттың сұлу көріністерін бейнелейді, жастарды достыққа шақырады. «Қосалқа» күйін тыңдаумен қатар оған оқушылар мен сахна шеберлері біде билейді.

Эн шырқаймыз

СӘЛЕМ, НАУРЫЗ

Сөзін жазған *М. Дадабаев*

Әнін жазған *Х. Әзімбаев*

Ойнақы

Сәлем, Наурыз, гүл Наурыз, гүлдей күліп кел Наурыз! Елімізді
жа- сар- тып, бір ө- мір- ге қал Нау- рыз, қал Нау- рыз,
қал Нау- рыз, бір ө- мір- ге қал Нау- рыз

Сәлем, Наурыз, гүл Наурыз,
Гүлдей күліп кел, Наурыз.

Қ а й ы р м а с ы :
Елімізді жасартып,
Бір өмірге қал, Наурыз.
Қал, Наурыз, қал, Наурыз,
Бір өмірге қал, Наурыз.

Сағынышты көктемім,
Құшақ жайды көкте күн.

Қ а й ы р м а с ы :

ТОНИКА — музыканың негізгі және тұрақты дыбысы.

Әрбір әнде ТОНИКА дыбысы бар.

Ән ТОНИКА дыбысымен аяқталады.

Жаттығуларды зейін сала тыңда және ТОНИКА дыбысын тап.

Бұл жаттығуды нота аттарын айта отырып, мұғалім орындайды.

Ал соңғы ТОНИКА дыбысын оқушылар айтып аяқтайды.

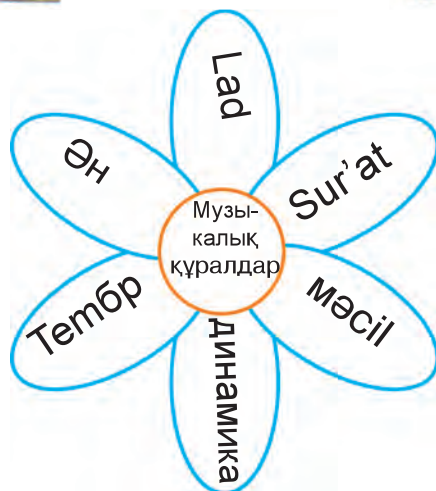

Өзін үйренген «Он саусақ», «Анадай асыл мектебім», «Ақ әжем» әндерінен ТОНИКА дыбысын тап және нота атын айт.

СҰРАҚТАР МЕН ТАПСЫРМАЛАР

1. Күй дегеніміз не?
2. Реприза дегеніміз не?
3. Сазгер Шермат Ярматовтың қандай әндерін білесің?
4. Күй қазақтың қандай аспапта-рында орындалады?
5. Тоника музыканың қандай дыбысы болып саналады?
6. Саған көбінесе ән айту ұнай ма әлде күй тыңдау ұнай ма?
7. Үшінші тоқсанда саған ұнаған әндер мен күйлерді айтып бер.

«Jonon» күйін жылдам екпінде тыңда.

Әнін жазған *М. Мирзаев*

Енді осы күйді салмақты екпінде тыңда.

Ән тыңдаймыз

КӨКТЕМ

Сөзін жазған Ж. Сәттібеков

Әнін жазған Қ. Қуатбаев

Орташа екпінмен

Көктем келді, құс келді Ойнайтынбыз саз илеп, Біздің көл-ге
түс-тен-ді был-тыр кет-кен қаз-үй-рек. А- хау,
ха-ла-ла-лил, лилай, ли-лайла хал-өлел әллиллей лилэй-лө,
Біз-дің көл-ге түс-тен-ді, был-тыр кет-кен
қаз, үй-рек көп тор-ғай.

Көк көйлегін киді жер,
Шешіп ақ қар ішігін.
Емірене сүйді жел,
Жас теректің бүршігін.

Алақай-ау, балалар,
Қандай жақсы көктегі ай!
Нұр жамылды далалар
Келді ауға көк торғай.

Ән үйренеміз

АНА ТІЛІМ – АРДАҒЫМ

Сөзін жазған Ғ.Қыстаубаева

Әнін жазған Б.Мұстафин

Асықпай

Қа-зақ ті-лім өз ті -лім а- на ті- лім, Абай, Мұхтар
сөй-ле-ген да- на ті- лім. Қас-тер-лей-ді ұл-қы-зың,
мәң- гі се- ні бо-ла-ша-ғым, ба-қы-тым да-ра ті-
лім. А- а- а- а-- а - - Қас-тер-лей-ді
ұл- қы- зың мәң- гі се- ні бо- ла- ша- ғым,
ба- қы- тым, да- ра ті- лім.

Ана тілім — күн нұры, шуақтайсың,
Мөлдір таза, шық, кәусар бұлақтайсың.
Өнер, білім, ғылымда сәуле шашқан,
Темірқазық жұлдызым-шырақтайсың.

Ана тілім — болашақ, келешегім,
Сен арқылы биікпен теңесемін.
Өлең жазып, ой толғап өз тілімде
Шыңға қадам басамын, мен өсемін.

ТЫҢДА, БАҚЫЛА, ТАП

Мұғалім мына екі мысалдың қайсысын орындады?

Мұғалім мына екі мысалдың қайсысын айтты?

Мына мысалдан ең жоғары және ең төмен дыбысты тап.

Мына мысалдағы күйдің соңғы жетіспей тұрған дыбысын тап:

Надим Нарқожаев шығармашылығы (1947)

Балалардың сүйікті сазгері Надим Нарқожаев өзінің сан алуан әндері арқылы республикамыздың саз өнеріне кіріп келді.

Сазгердің «Chamandagi gullarmiz», «Yax-shi bola», «Gullar manim kulganim», «O'zbekimdan aylanay!» сияқты әндерін балалар сүйіп шырқайды.

Эн шырқаймыз

HAKKALAR

Сөзін жазған Н. Орифжонов Әнін жазған Н. Нарқожаев

Көңілді *mf*

O-la qa-not hak-ka-lar, Shox-dan shox-ga
qo'-na-siz, Chi-g'ir- chig'-lab ni-ma(ni)-dir
Iz-lab top-gan bo'-la-siz. Te-rak-lar-ning u-chi-dan
siz-ga bo-qar po-la-pon. Qa-mish-zor-lar
i-chi-dan Un-ga qa-rab qo-la-man.

Shoshqaloqlab

tumshug'in

Siz tomonga tutadi.

Hali yosh, yo'l-yo'rig'in

Topmay najot kutadi.

Uni boqish farzingiz,

Yurmang muncha

hakkalab.

Boshqalardan farqingiz

Yengiltaksiz, hakkalar.

Ola qanot

hakkalar,

Shoxdan shoxga

qo'nasiz.

Chig'irchig'lab

nima(ni)dir

Izlab topgan

bo'lasiz.

ҚАРЛЫҒАШ

Сөзін жазған С.Жиенбаев

Әнін жазған Б. Физатов

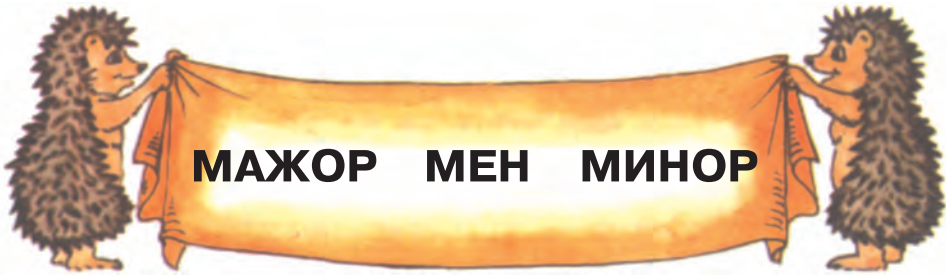
Асықпай, әндете

дау-сың-ды естіптұрмын қар-лы-ға-
шым, шы-рыл-дап не-ге сон-ша қар-лы-ға-сың.
Ти-мей-мін ұ-я-да-ғы ба-ла-пан-ға сен не-ге
сон-ша ма-ған жа-лы-на-сың

Білем мен талай жерді араладың,
Шарқ ұрып, ойладың ба бала қамын.
Сол үшін ана жаның елжірейді,
Келмейді жүрегіңді жаралағым.

Білем мен қасиетті ана сырын,
Шырқырап бөбегіне жаны ашырын.
Тимеймін балапанға, мен де сендей
Біреудің әлдилеген баласымын.

«Қарлығаш» — жұмсақ үнді, нәзік сезіммен айтылатын ән. Әсем вокальдық шығарманың мысалы ретінде айтылады. Әуендегі ырғақтылық әнді әсерлі айтуға мүмкіндік беретіндігін ескеру қажет.

МАЖОР МЕН МИНОР

Әдетте әндер де, күйлер де екі түрлі дыбысталады. Бірі көңілді, ойнақы дыбысталса, басқасы көңілсіз және мұңды естіледі.

Көңілді дыбысталған музыка **МАЖОР** жүйесінде болады.

Ал мұңды естілетін музыка **МИНОР** жүйесінде болады.

Мажор жүйесіндегі музыкадан үзінді:

Енді осы жүйедегі үш дыбыстықты айт:

Минор жүйесіндегі музыкадан үзінді:

Енді осы жүйедегі үш дыбыстықты айт:

Дилором Омонуллаева шығармашылығы
(1959)

Дилором Омонуллаева өзінің сан қырлы шығармашылығының көп бөлігін балаларға арнаған. Оның «Alifbe qo'shiqlari», «To-pish-moq qo'shiqlar» деп аталатын ән жинақ-тары, сонымен қатар «Etikcham», «Hu-mo qushim», «Aziz bo'ston – O'zbekis-ton», «O'zbek elim — bek elim», «Dilorom-ning qo'shig'i» сияқты көптеген сан алу-ан әндері оқушы-жастар арасында әйгілі.

РЕБУС

Сендерге таныс эннің негізінде жасалған төмендегі өзбекше ребусты оқы:

DO, RE, MI, FA, SOL, LYA, SI

МАКТАВ PIANINO

К VISHI OQ-QORA,

HAVA NG KELAR QARA.

Өлеңде жетіспей тұрған буындар нотасын тап:

VATANI Z ONA Z,

JONDAN AZIZ KO'RA Z.

GOZAL ONA-VATANNING

CHIN RZADI BO'LA Z.

Мынаны тап:

Дыбысқатарда қайсы ноталар түсіп қалған?

ШЕКТІ МУЗЫКАЛЫҚ АСПАПТАРМЕН ТАНЫС

Гижжак

Қоснай

Ауған рубабы

Танбур

Аваз Мансуров шығармашылығы
(1957)

Аваз Мансуров – оқушы жастардың сүйікті сазгерлерінің бірі. Оның әндері өзінің алуан түрлі мазмұнымен, әуенінің тартымдылығымен және ұнамдылығымен жас әншілердің көңілдеріне ұялаған.

Сазгердің «Muzqaymoq», «Bolarilar», «Kitob mening do'stimdir», «Istiqlolim» си-яқты әндері солардың бірі болып табылады.

Эн тыңдаймыз

MUZQAYMOQ

Сөзін жазған Х. Қажумов

Әнін жазған А. Мансуров

Асықпай

Muzday muzdek muzqay-moq, Sut-day op-roq

soz qay-moq. Muzday muzdek muzqaymoq, Sut-day op-poq

soz qay-moq. As- ta- gi-na a-vay- lab, a- vay- lab,

Chaynamasdan atay- lab, a- tay- lab, Sol-ganimda og'zimga

E- rib ketar bir zum-da. E-rib ketar bir zumda.

Soz qaymog'im muzqaymoq.

Muzqaymog'im hozir ham
 Eridi-yu, yo'qoldi.
 Lekin totli mazasi
 Mening og'zimda qoldi.
 Muzday muzdek muzqaymoq,
 Sutday oppoq soz qaymoq.

ҚАМАЖАЙ

Қазақтың халық әні

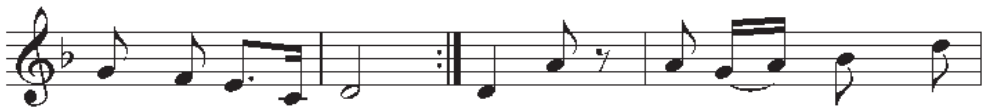
Көңілді

Ба-сын-да Қа- ма- жай-дың бір тал ү - кі,

ай(ы)- ры- лып Қа- ма- жай - дан бол-дым күл - кі,

бол-дым күл - кі. А- хау! Хай-ли - ләй - ім,

ли - ли - ләй - ім, Қа - ма - жай

қал- дың кей - ін сәу- ле - тай - ым.

Басында Қамажайдың бір тал үкі,
Айырылып Қамажайдан болдым күлкі.
Айырылып Қамажайдан отырғанда,
Келеді қай жерімнен ойын-күлкі.

Қайырмасы:

Ахау! Хайлиләйім, лилиләйім,
Қамажай, қалдың кейін сәулетайым.

ДИРИЖЁРЛІКТІ ҮЙРЕНЕМІЗ

Ән-күй сабақтарында көпшілік (хор) болып ән орындағанда мұғалім қол қимылдарымен дирижёрлік ететінін білесің. Дирижёр хорды осылайша басқарады.

Сен де дирижёрлік қимылдарды үйрен.

Ән әр түрлі өлшемде (санауда) болуына қарай дирижёрдің қол қимылдары да түрліше болады. Мәселен, «бір-екі» деп саналатын екі ширекті өлшемдегі әнге дирижёр қолдарын төменге және жоғарыға қарай сілтейді.

Сондай қол қимылдарын өз бетіңше орындап көр.

«Бір» дегенде, оң қол жоғарыдан төменге түсіріледі:

Ал «екі» дегенде, қол төменнен жоғарыға көтеріледі:

Демек, «бір-екі» осылайша дирижёрлік етіледі.

Енді екі ширекті өлшемдегі әндерге өз бетіңмен осылайша дирижёрлік жасауға үйрен.

НОТА БОЙЫНША АЙТ

Сөз буындары әрбір нотада келеді.

Екі нота бір сөз буынында келуі мүмкін.

Мұндай жағдайда ноталар доғамен байланыстырылады және демді үзбей орындалады.

Бір сөз буыны екі немесе одан да көп ноталарда келуі де мүмкін.

Бұл жаттығуларды айтқанда, бірінші және екінші мысалдағы ноталарда сөз буындарының дараланып, айқын шығуына мән бер. Үшінші және төртінші мысалдарды орындағанда, дыбыстарды бір-біріне жалғап айт.

СҰРАҚТАР

1. Сазгер А. Мансуровтың «Muz-qautoq» әнінде не сипатталған?
2. Мажор мен минорды бір-бірінен қалай ажыратуға болады?
3. Екі ширектік қалай дирижёрлік етіледі?
4. Музыкадағы қандай таңбалау амалдарын білесің?
5. «Ақ әжем» әнінің мазмұны нені сипаттайды?
6. Қазақтың қандай халық әндерін білесің?
7. Бұл оқу жылында қайсы сазгерлермен таныстың?
8. Бұл тоқсанда үйренген және тыңдаған қандай музыкалық шығармалар саған көбірек ұнады?

НОТАМЕН ЭН АЙТАМИЗ

Жаңғырық

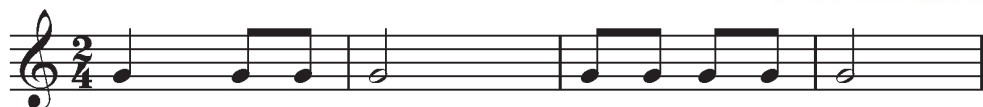
Мұғалім:

Оқушы-
лар:

Ноталарды шапалақ
соғу арқылы үйренеміз

Бак ба - ка бум

ба - ка ба - ка бум

ба - ка бак

ба - ка бак

бак

бак

бум.

КЕР ТҰЛПАР

Халық күйі

Ойнақы

mf

p

mf

The musical score for 'Oynaqy' is written in 2/4 time and consists of six staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a dynamic marking of *mf*. The second staff has a dynamic marking of *p*. The third staff continues the melody. The fourth staff has a dynamic marking of *mf*. The fifth and sixth staves complete the piece, ending with a double bar line. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together, and rests.

ЭН АЙТ, ТЫҢДА, ЕСІҢДЕ САҚТА, ТАП

Төмендегі музыкалардан өзіңе таныс әндерді тап және оларды нотамен айт:

**Айтқан әндеріңді және
тыңдаған күйлеріңді әрқашан
есіңде сақта.**

Музыка тындаймыз

БІЗ — БАҚЫТТЫ БАЛДЫРҒАНДАР

Сөзін жазғандар *М.Әлімбаев*, Әнін жазған *Ө. Байділдаев*
Ө. Дүйсенбиев, *Қ.Мырзалиев*

mf **Ойнақы**

1. А- сыр са- лып ой- най- мыз да,
 ән шыр-қай-мыз, билей-міз. Үл-кен-дер - ді сый-лай-
 мыз да, тен-тек-тер- ді сүй-мей- міз. лә- лә- лә
 Қайырмасы:
 лә- лә Біз ба- қыт- ты, біз ба- қыт- ты,
 біз ба- қыт-ты бал- дыр- ған. //-ған.

Тату-тәтті достармыз біз
 Ынталы да талапты.
 Көп білуге құштармыз біз
 Жақсы оқимыз сабақты.
 Қ а й ы р м а с ы :

Отырғызып балғын шыбық
 Сән береміз өңірге.
 Еңбекте біз құлшынып,
 Талпынамыз өнерге.

М А З М Ў Н Ы

Ўзбекистан Республикасының Мемлекеттік әнұраны Сөзін жазған А. Арипов, әнін жазған М.Бурханов.....	3
Ән айту ережелері.....	5
«Vatanjonim — vatanim». Сөзін жазған П. Мумин, әнін жазған Д.Омонуллаева.....	6
Қайталау. Нота жолы. Ноталардың жазылуы мен аталуы.....	7
Усмония. Өзбек халық күйі	8
Қандай дыбыстарды білесің?.....	9
Жеке орындаушы (солист).....	10
Анадай асыл мектебім. Сөзін жазған М. Хакімжанова, әнін жазған И. Нүсіпбаев.....	11
Ноталардың бөлінуі.....	12
Дуэт.....	13
Алша. Сөзін жазған Т. Шопашев, әнін жазған Б.Ерзакович.....	15
Нота жолында орналасқан ноталар.....	16
Дос болайық бәріміз. Сөзін жазған Х.Талғаров, әнін жазған И. Нүсіпбаев.....	17
Он саусақ. Сөзін жазған Ш. Смаханұлы, әнін жазған М.Ыбыраев.....	18
Бұлар кімдер?.....	19
Сұрақтар мен тапсырмалар.....	20
Farg‘onacha. Өзбектің халық күйі.....	21
Көкшолақ. Сөзі мен әнін жазған Кенен Әзірбаев.....	22
Ноталардың ұзақтығын санау арқылы үйренеміз.....	23
Алтын күз. Сөзін жазған М. Әлімбаев, әнін жазған Ә.Бейсеуов.....	24
Гауһар біздің тіл алғыш. Сөзін жазған М.Әлімбаев, әнін жазған Ә. Бейсеуов.....	25
Музыкалық аспаптарды айыра біл	26
Аяз ата. Сөзін жазған Т. Молдағалиев, әнін жазған Ж. Еңсепов.....	28
Шырша жыры. Сөзін жазған Ә. Дүйсенбиев, әнін жазған Л. Хамиди.....	29
Нотамен ән айтамыз	30
Сұрақтар.....	31
Күй туралы түсінік.....	32
Серпер. Құрманғазының күйі.....	33
Такт сызығы.....	34
Мына төмендегі сазгерлердің аттарын ата	35

Ноталарды санауды үйренеміз.....	36
Шермат Ярмагов.....	37
Sogʻlom avlod qoʻshigʻi. Сөзін жазған С. Барноев, өнін жазған Ш.Ярмагов.....	38
Филдирагим.....	39
Gulbahor. Ўзбек халық күйі	40
Ақ әжем. Сөзін жазған О. Әубәкіров, өнін жазған Қ. Қуатбаев.....	41
Қайталау таңбасы. Реприза.....	42
Қосалқа (II түрінен үзінді). Дәулеткерейдің күйі.....	43
Сәлем, Наурыз. Сөзін жазған М. Дадабаев, өнін жазған Х. Әзімбаев.....	44
Тоника.....	45
Сұрақтар мен тапсырмалар.....	46
Музыканың таңбалау амалдары	47
Көктем. Сөзін жазған Ж. Сәттібеков, өнін жазған Қ. Қуатбаев.....	48
Ана тілім — ардағым. Сөзін жазған Ғ. Қыстаубаева, өнін жазған Б. Мұстафин.....	49
Тыңда, бақыла, тап.....	50
Надим Нарқожаев.....	51
Наккалар. Сөзін жазған Н. Орифжонов, өнін жазған Н.Нарқожаев.....	52
Қарлығаш. Сөзін жазған С. Жиенбаев, өнін жазған Б. Физатов.....	53
Мажор мен минор.....	54
Дилором Омонуллаева.....	55
Handalak. Сөзін жазған П.Мўмин, өнін жазған Д.Омонуллаева.....	56
Ребус.....	58
Аваз Мансуров.....	59
Muzqaymoq. Сөзін жазған Х. Қаямов, өнін жазған А. Мансуров.....	60
Қамажай. Қазақтың халық өні	61
Дирижёрлікті үйренеміз.....	62
Нота бойынша айт.....	63
Сұрақтар.....	64
Нотамен өн айтамыз.....	65
Кер тұлпар. Халық күйі.....	66
Өн айт, тыңда, есінде сақта, тап.....	67
Біз — бақытты балдырғандар. Сөзін жазған М.Әлімбаев, Ә.Дүйсенбиев, Қ. Мырзалиев, өнін жазған Ө. Байділдаев.....	68

**Hamidulla Nurmatov, Nadim Norho'jaev,
Sharip Janaydarov**

MUSIQA

2-sinf uchun darslik

(Qozoq tilida)

Qayta ishlangan 7-nashri

Аударған А. Ташметов

Редакторы Қ. Рахманов

Көркемдеуші редакторы Ш. Мирфаёзов

Техникалық редакторы Х. Хасанова

Корректор Ф. Эсанбекова

Компьютерде беттеген У. Валижонова

Баспа лицензиясы AI № 290. 04.11.2016.

Басуға рұқсат етілді 17.05. 2018 ж. Пішімі 70x100 $\frac{1}{16}$. Кеглі 16.

Қаріп түрі «Pragmatika». Офсеттік әдіспен басылды.

Есептік баспа табағы 5,85. Шартты баспа табағы 6,5.

Таралымы 5737. Тапсырыс 312.

Өзбекстан Баспасөз және ақпарат агенттігінің

Фафур Ғұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі.

100128, Ташкент, Лабзак көшесі, 86-үй.

Пайдалануға берілген оқулықтың жағдайын көрсететін кесте

№	Оқушының аты, фамилиясы	Оқу жылы	Оқулықтың пайдалануға берілгендегі жағдайы	Сынып жетекшісінің қолы	Оқулықтың тапсырылғандағы жағдайы	Сынып жетекшісінің қолы
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Пайдалануға берілген оқулықты оқу жылы аяқталғанда қайтарып тапсырады. Жоғарыдағы кестені сынып жетекшісі төмендегі бағалау өлшемдері негізінде толтырады:

Жаңа	Оқулықтың алғаш рет пайдалануға берілгендегі жағдайы
Жақсы	Мұқаба бүтін, оқулықтың негізгі бөлігінен ажырамаған. Барлық парақтары бар, жыртылмаған, беттерінде жазу-сызулар жоқ.
Орташа	Мұқаба мүжілген, аздап сызылған, оқулықтың негізгі бөлігінен ажыраған жерлері бар. Пайдаланушы жағынан қанағаттанарлық жөнделген. Парақтары жұлынған, кейбір беттері сызылған.
Нашар	Мұқаба былғанған, сызылған, жыртылған, негізгі бөлігінен ажыраған немесе мүлдем жоқ, нашар жөнделген. Беттері жыртылған, парақтары жетіспейді, сызылып, шимайланған. Оқулық қалпына келтіруге жарамайды.